

‘Op naar de generieke opgave’ ‘On to the Generic Assignment’

Interview met/with Niek Verdonk en/and Marlies Rohmer

Pierijn van der Putt

Housing the Student

Studeren in Groningen. Studentenhuis: Luca Ronner (18), student communicatie
Studying in Groningen. Shared student's home: Luca Ronner (18), communications student

Studentenhuis: Tim Bronsveld (24), student grafische vormgeving
Shared student's home: Tim Bronsveld (24), graphic design student

Studentenhuisvesting

Gedeelde benedenwoning: Gerben Scharft (22), student sociologie
Shared ground-floor dwelling: Gerben Scharft (22), sociology student

Wooncontainer: Sythe Veenje (21), student grafische vormgeving
Container dwelling: Sythe Veenje (21), graphic design student

Verschillende steden in Nederland hebben te maken met een tekort aan studentenwoningen. Dat maakt studentenhuysvesting tot een van de weinige woningbouwopgaven die in het huidige economische klimaat nog aangepakt worden. Dat geldt ook voor Groningen, waar in 2010, onder de noemer 'bouwjong!', een ambitieus programma werd gestart voor de bouw van 4.500 studenteneenheden tot 2015. Dit programma is sindsdien in ontwikkeling, en biedt zicht op de mogelijkheden en onmogelijkheden van de opgave in het huidige tijdsgewricht. In een compilatie van twee afzonderlijke gesprekken – met de Groningse stadsbouwmeester Niek Verdonk, initiator van bouwjong!, en met architect Marlies Rohmer, die als inspirator én curator bij het project betrokken is – laten Verdonk en Rohmer hun licht schijnen op de potenties van de opgave, het belang van jongerenwoningen voor de stad en op het effect dat de huidige crisis heeft op het vraagstuk van de jongerenhuysvesting.¹

Waarom is de opgave van jongerenhuysvesting juist voor Groningen relevant?

Niek Verdonk: Ons jongerenhuysvestingsvraagstuk is in feite een studentenhuysvestingsvraagstuk. De studentenaantallen van de universiteit, de hogeschool en een aantal grote ROC's groeien jaarlijks. Van de 200.000 inwoners van de stad is inmiddels meer dan 50.000 student, dus ruim een kwart. Je zou denken dat deze groep in belangrijke mate het gezicht van Groningen bepaalt, maar tot voor kort was dat eigenlijk niet het geval. De universiteit heeft geen woningen op de campus en er zijn bijna geen studentenflats in de stad. Traditioneel waren de Groningse studenten in de vooroorlogse wijken van de stad gehuysvest. Dat leverde de typisch Groningse situatie op dat studenten en 'stadjers' gewoon naast elkaar leven in de binnenstad.

Wat is dan het probleem?

NV: Recentelijk zijn studenten ook in de naoorlogse wijken gaan wonen en in die klassieke gezinswijken geeft dat nogal wat spanning: met studenten in dezelfde straat wonen is vaak leuk, maar het kan ook ten koste gaan van de leefbaarheid in de wijken. De grote druk op de vooroorlogse wijken leidt daar tot hoge huren en toenemende overlast.

Ook kan de gemeente moeilijk controle uitoefenen op de kwaliteit van het aanbod. De woningverhuur is voor een deel in handen van particuliere huysjesmelkers. Die hebben veel verbouwd en aangepast in de bestaande woningvoorraad om al die studenten in de stad op te kunnen nemen. Dat de kwaliteit niet altijd even hoog is, zien we aan het feit dat studenten zelf aangeven dat ze iets beters willen.

Trouwens, doordat er steeds meer buitenlandse studenten komen, sluipt er ook een cultuurverandering in de huysvesting van studenten. Buitenlandse studenten willen graag op een campus wonen en dan het liefst in zelfstandige wooneenheden. Ook vanuit die hoek is er dus behoefte aan een verschuiving in het aanbod.

Om deze redenen is de manifestatie bouwjong! gestart. Wat houdt die in?

NV: Onder de noemer 'manifestatie' hebben we in Groningen vaker geprobeerd om bijzondere woningbouw te stimuleren. Het is een middel om een onderwerp op de agenda te zetten en om ideeën te genereren. Onder leiding van een 'inspirator' worden uitgangspunten geformuleerd, architectenbureaus geselecteerd en locaties gekozen waarvoor dan plannen worden ontwikkeld. De intentie is dat een deel daarvan ook werkelijk gebouwd wordt. De eerste manifestaties heetten 'De Intense Stad' [2003-2004, inspirator: Winy Maas – red.] en 'Intense Laagbouw' [2008-2009, inspirator:

A number of cities in the Netherlands are struggling with a shortage of housing for students. As a result, student housing is one of the few residential building assignments still being taken on in the present economic climate. This is also the case with Groningen, where in 2010 an ambitious programme was started for the development of 4,500 student units by the year 2015. Called bouwjong!, the programme has been underway for some years now and it offers insight into the possibilities and impossibilities of carrying out such an assignment at the present juncture. In a compilation of two separate interviews, one with Groningen City Architect Niek Verdonk, initiator of bouwjong!, and one with architect Marlies Rohmer, who is both a curator and an inspirational guide for the project, Verdonk and Rohmer shed light on the strong points of the assignment, the importance of young people's housing for the city and the effect that the present crisis has on the issue of housing for young people.¹

Why is the young people's housing assignment especially relevant for Groningen?

Niek Verdonk: Our young people's housing problem is in fact a student-housing problem. The number of students at both the Rijksuniversiteit Groningen and the Hanzehogeschool and several large regional training centres is growing every year. Out of the city's 200,000 inhabitants, more than 50,000 are students, in other words, over a quarter. You'd think this group would largely determine the look of Groningen, but that has not actually been the case until just recently. The University of Groningen does not have dormitories on its campus and there are hardly any blocks of student flats in town.

Traditionally, students in Groningen have been housed in the pre-war neighbourhoods of the city. That led to the typical Groningen situation that students and 'city folk' simply live next to each other in the inner city.

So what's the problem, then?

NV: Recently, students have also started living in the post-war districts and this creates quite a bit of tension in these typically family neighbourhoods: living on the same street as students is often nice, but it can also be detrimental to an area's liveability. In the pre-war neighbourhoods, for example, the great pressure on housing has led to high rents and increasing annoyance.

It is also difficult for the city to exert control over the quality of what is on offer. Some of the rental housing is in the hands of private slumlords. They have done a lot of converting and altering of the existing housing stock in order to be able to accommodate such a large number of students in the city. The quality is not always very high, as we can see by the fact that the students themselves are saying they want something better.

Incidentally, because more and more foreign students are coming to Groningen, a cultural shift is also beginning to take place in the student housing problem. Foreign students like to live on a campus, preferably in independent residential units. So there is also a demand for a change in the supply.

The bouwjong! manifestation was started for just such reasons. What does it entail?

NV: We have tried to stimulate the construction of special housing in Groningen more often through a process we call a 'manifestation'. It's a way of putting a topic on the agenda and generating ideas. Under the guidance of an 'inspirator', a person who provides leadership and inspiration, we formulate starting points, select architectural firms and choose locations, for which we then develop plans. The idea is that some of this will also actually be built. The first manifesta-

Dick van Gameren – red.]. Die gingen over woningbouw binnen de grenzen van de stad, want in Groningen gebeurt alles in de stad. Dat is bij *bouwjong!* ook zo, al gaat het hier specifiek om jongeren- en studentenhuisvesting. Bijna 5.000 eenheden, waarvoor 30 ontwerpen zijn gemaakt, verspreid over 22 locaties.

Om die nieuwe woningen buiten de binnenstad aantrekkelijk te maken, moeten ze meer kwaliteit bieden dan de huidige studentenkamers. Ze moeten groter zijn en meer comfort bieden. Bovendien moeten het vooral zelfstandige eenheden zijn, want alleen daarvoor kan een student of jongere volgens de huidige regelgeving huurtoeslag krijgen.

Zoals gebruikelijk bij de Groninger woningbouwmanifestaties is er een inspirator aangewezen, een architect die de opgave verder aanscherpt en die thema's aan de orde kan stellen. In het geval van *bouwjong!* is dat Marlies Rohmer, die als architect al had bijgedragen aan *De Intense Stad* en die in 2007 het boek *Bouwen voor de Next Generation* publiceerde.²

Welke uitgangspunten hanteerde je voor bouwjong!?

Marlies Rohmer: Het laatste wat de projecten van *bouwjong!* moeten zijn, is een afgezonderde wereld. Ik heb het altijd als een belangrijke kwaliteit van gebouwen gezien dat ze een bijdrage leveren aan de stad, aan de plek waar ze staan. Dat geldt zeker ook voor studentenhuisvesting, omdat studenten veel gebruik maken van de stad. Toen ik in Delft studeerde, vond daar een concert van The Nits plaats op de binnenhof van het studentencomplex 'De Krakeelhof'. Toeschouwers gebruikten de buitentrappen als tribune. Ik vind het een grote kwaliteit als een gebouw, op verschillende schaalniveaus, iets terug geeft aan de stad. Dat kan variëren van extra programma tot een plek voor een popconcert.

Hoe ensceneer je zo iets?

MR: We hebben voor *bouwjong!* de schaalniveaus *Small*, *Medium* en *Large* geïntroduceerd. *Large* gaat over de rol van het gebouw in de stad als geheel, *Medium* gaat over de verbinding met de buurt en *Small* over het gebouw in zijn directe omgeving.

NV: Op het schaalniveau *Medium* komt het typisch Groningse begrip 'parochiale ruimte' terug, die tussen de privé-sfeer en de openbare ruimte in ligt en functioneert als een 'warmtewisselaar' tussen gebouw en stad.³

MR: Een exemplarisch voorbeeld van een gebouw dat zo'n soort ruimte geeft aan de stad is Tietgenkollegiet in Kopenhagen van Lundgaard & Tranberg Arkitekter. Je ziet een dergelijke verankering ook in de typologie van de Engelse colleges.

Het gebouw moet in verbinding staan met het maaiveld, zodat er ontmoetingen kunnen plaatsvinden tussen bewoners onderling, maar ook tussen bewoners en omwonenden. Dat betekent dat er woningen op de begane grond moeten zijn én dat er geen gesloten borstweringen rond de buitenruimte mogen worden gemaakt: vanuit deze woningen moet je de collectieve buitenruimte direct kunnen betreden. Dat is ook het probleem met veel van die opportunistische drielaagse containerprojecten die je tegenwoordig veel ziet. Daar wordt nauwelijks stedenbouw mee bedreven.

Je had al ervaring met het maken van studentenhuisvesting. Welke eerder opgedane kennis kon je toepassen bij bouwjong!?

MR: Het gebouw van binnen, daar heb je niet zoveel vat op. Door de strenge eisen die beheerders opleggen aan de nieuwe generatie studentenwoongebouwen wordt de spontane 'studentikoze rotzooi' belet en wordt bezuinigd op vierkante meters gang en collectieve ruimte. De overmaat is weg. Het

tions were called 'De Intense Stad' (The Intense City) [2003-2004, inspirator: Winy Maas – ed.] and 'Intense Laagbouw' (Intense Low-Rise) [2008-2009, inspirator: Dick van Gameren – ed.]. They focussed on housing within the city limits, because in Groningen everything happens inside the city. That's also true of *bouwjong!*, although this programme specifically focuses on housing for young people and students: almost 5,000 units, for which 30 designs have been made, spread out over 22 locations.

In order for this new housing outside the inner city to be attractive, it has to be of a better quality than the present student rooms. It has to be bigger and be more comfortable. Moreover, most of the units have to be independent, because that's the only type of housing for which a student or young person can receive a rent subsidy under the current regulations.

The customary practice for Groningen housing manifestations is to designate an inspirator, an architect who sharpens the assignment further and who can present certain themes. In the case of *bouwjong!* this was Marlies Rohmer, who had already contributed to *The Intense City* manifestation as an architect and who had published the book *Building for the Next Generation* in 2007.²

Marlies, what were your points of departure for bouwjong!?

Marlies Rohmer: An isolated world is the last thing that any *bouwjong!* project should turn into. I have always felt that one of the important qualities of buildings is that they contribute to the city, to the place where they are located. That certainly also applies to student housing, because students take great advantage of what the city has to offer. When I was studying in Delft, The Nits gave a concert in the courtyard of the 'Krakeelhof' student complex. Spectators used the external stairwells as a grandstand. I think it's great when a building can give something back to the city on a variety of levels. This can be anything from extra facilities to a place for a pop concert.

How do you set up something like that?

MR: For *bouwjong!* we introduced three levels of scale: Small, Medium and Large. 'Large' is about the building's role in the city as a whole, 'Medium' is about its connection with the neighbourhood and 'Small' is about the building in its immediate surroundings.

NV: On the Medium Scale, you have the typical Groningen concept of 'parochial space', which lies between the private sphere and public space and functions as a 'heat exchanger' between the building and the city.³

MR: A good example of a structure that gives that kind of space to the city is the Tietgenkollegiet building in Copenhagen by Lundgaard & Tranberg Arkitekter. You see a similar rootedness in the typology of the English college.

A building should have a connection with the ground level, so that encounters can take place not only between the residents but also between the residents and the people who live around them. This means that there should be dwellings on the ground floor but also that the outdoor space should not be surrounded by a closed balustrade: from these dwellings, you should be able to walk directly into the communal outdoor space. That's the problem with many of the opportunistic three-level container projects that you see a lot of nowadays. There's almost no question of urban design with such projects.

You had already had experience with making student housing. What previously gained knowledge were you able to apply to bouwjong!?

bouwjong!
woningbouw voor jongeren

7 AUTEURS
30 22 locaties
in Groningen
PROJECTEN

ONDERZOEK
KAAR MOETELIJKE
BOUWSYSTEMEN

173.162 M²
EENHEDEN

FOTO-
ESSAY

173.162 M²
EENHEDEN

GEWISSE
KAMERHUUR
PER MAAND
± 48.450

41 REFERENTIES UIT
BINNEN- EN BUITENLAND

Publicatie *bouwjong!* woningbouw voor jongeren
bouwjong! woningbouw voor jongeren
Publication on housing for young people

Tietgenkollegiet, Copenhagen;
collectieve binnenhof, door poorten verbonden met de stad
(Lundgaard & Tranberg Arkitekter, 2006)

Tietgenkollegiet, Copenhagen;
communal courtyard with gateways
opening onto the city (Lundgaard &
Tranberg Arkitekter, 2006)

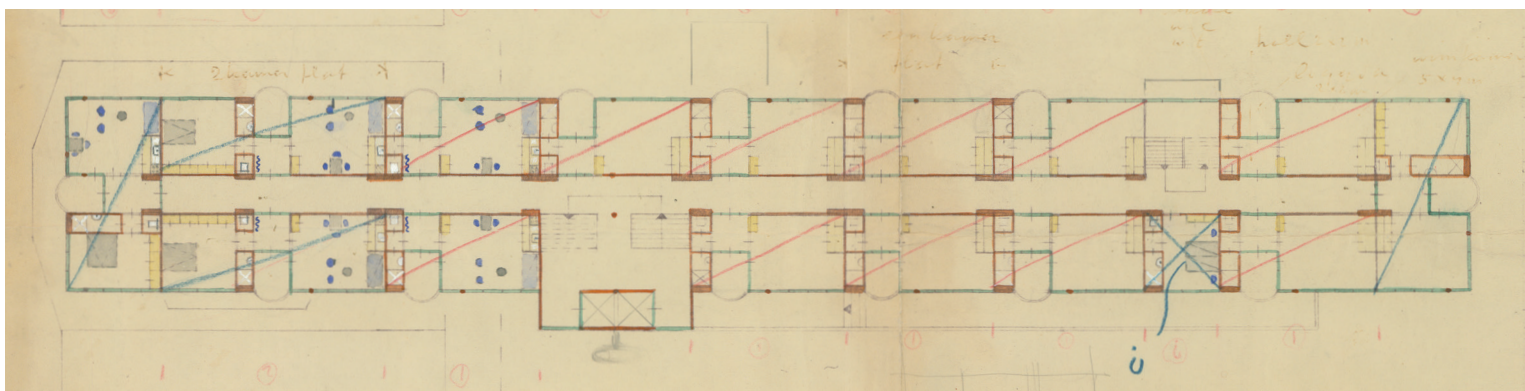

Smarties ('Casa Confetti'), De
Uithof, Utrecht; op een schommel
wachten op de bus in collectief
entreegebied (architectenbureau
Marlies Rohmer, 2009)

Smarties ('Casa Confetti'), De
Uithof, Utrecht; sitting on a swing
in the communal entrance area,
waiting for the bus (architecten-
bureau Marlies Rohmer, 2009)

Westereindflat, Amsterdam-West
(Jan Rietveld, 1957)

Standaardverdieping met brede,
ondiepe appartementen, variërend
van 30 (standaard, midden) tot 48
m² (op koppen en naast kop links)
Typical floor with wide, shallow
apartments, varying from 30 m²
(standard, centre of plan) to 48 m²
(rear ends and adjacent to left rear
end)

zit 'm nu dus heel erg in de details die het ontwerp, ondanks de opgelegde beheer- en onderhoudseisen, tóch nog aantrekkelijk kunnen maken.

Als ik nu in Utrecht mijn project 'Smarties' bezoek [door studenten 'Casa Confetti' genoemd – red.] dan vind ik mezelf behoorlijk naïef. De schommelbank bij de hoofdingang wordt veel gebruikt, maar de collectieve ruimten zoals de brede gangen in het gebouw veel minder. Dat komt doordat het beheer van het gebouw heel andere wetten kent dan die van de architectuur. Bewoners hebben zo'n key card waarmee ze naar binnen kunnen, maar dan alleen naar hun eigen verdieping. Glazen vloerplaten maken het wel mogelijk om dwars door het gebouw te kijken, maar even een praatje maken met de bovenbuurman is dus niet mogelijk. Zo zie je dat beheer en onderhoud in belangrijke mate bepalen wat er mogelijk en onmogelijk is.

Over regelgeving gesproken: Niek Verdonk gaf aan dat de huurtoeslageregels er toe leiden dat er voornamelijk zelfstandige wooneenheden worden gevraagd, dus woningen met een eigen keuken en badkamer. In de drie schaalniveaus van bouwjong! (Large, Medium, Small) komt de individuele woningplattegrond – schaalniveau Micro zeg maar – echter niet terug. Waarom niet?

MR: Het gaat bij studentenhuisvesting meer om de aansluiting met de stad dan om de afzonderlijke wooneenheden. De typologie van de studentenkamer is feitelijk die van de hotelkamer: een kern op regelmatige afstanden, geen dragende tussenwanden. Het zijn cellen en daar is niets mis mee! Als je cellen slim schakelt, kun je heel bruikbare en flexibele woningen realiseren. Kijk maar naar het appartementencomplex 'Westereind' van Jan Rietveld in Amsterdam-West [uit 1957 – red.]. Die flat heeft een middengang met daaraan geschakeld kleine appartementen van iets meer dan 30 m². De cellen zijn 90 graden gedraaid ten opzichte van de gangbare 'diepe' wooneenheden, waardoor de bruto/netto verhouding niet zo gunstig is, maar er in die langsgoënteerde appartementen wel ruimte is voor dat extra kamertje.

Eerdere manifestaties hebben de nodige bouwactiviteit gegevoerd. Is dat bij bouwjong! ook het geval?

NV: Er zijn nu 1.600 woningen gerealiseerd van de beoogde 4.500. Bouwjong! is in het mes van de crisis gevallen. Corporaties zijn in Groningen traditioneel heel actief, maar ze kunnen op dit moment door de economische malaise geen grootschalige projecten meer ontwikkelen. Een project als dat van DAAD wordt wel uitgevoerd, maar in afgeslankte vorm vergeleken met het oorspronkelijke ontwerp.⁴

Maar we zien wel een nieuwe, onverwachte ontwikkeling, namelijk dat er zich particulieren melden die wel in het gat willen springen dat de corporaties laten vallen. Het zijn particulieren die geld hebben verdiend in andere sectoren en die naar nieuwe investeringsmogelijkheden op zoek zijn.

MR: Dat sluit ook aan bij het gegeven dat jongerenhuisvesting ook heel geschikt is voor kleine open gaten in het stedelijk weefsel.

NV: Ik kijk met grote interesse naar deze ontwikkelingen, maar ook met de nodige bezorgdheid. In het begin dacht ik wel: moeten we dat wel doen? Wij hebben met bouwjong! veel ambities op het niveau van stedenbouw en de corporaties waren daarin een soort bondgenoten. Dat ligt met die nieuwe ontwikkelaars natuurlijk veel moeilijker. Zij brengen hun eigen architecten mee – degelijke architecten hoor, maar wel onervaren – die dan plotseling hoogbouw gaan maken. We zullen dus flink ons best moeten doen om de uitgangspunten van bouwjong! overeind te houden.

MR: You don't have that much control over the interior of the building. As a result of the strict requirements that lawmakers have imposed on the new generation of student residential buildings in order to prevent spontaneous 'student hell raising', the number of square metres allotted to hallways and communal space is lower. The excess is gone. So now, it very much comes down to how the details can make the design attractive, despite all the administrative and maintenance requirements that have been imposed.

When I look back at my project in Utrecht, 'Smarties' [called 'Casa Confetti' by the students – ed.] I consider myself pretty naïve. The bench swing at the main entrance is used a lot, but the communal spaces in the building, like the wide corridors, are used much less. That's because the building administrators maintain a totally different set of rules than architects do. The residents each have a key card that gives them access only to their own floor. It is possible to look straight through the building by means of the glass floor plates, but having a chat with the upstairs neighbour is not. So you can see that administration and maintenance have a major influence on determining what is possible and impossible.

Speaking of regulations: Niek Verdonk declared that current rent subsidy regulations have led to a demand for mainly independent residential units, in other words units with a self-contained kitchen and bathroom. In bouwjong!'s three levels of scale (Large, Medium, Small), however, there is no individual housing plan – the Micro level, let's say. Why not?

MR: With student housing, the connection with the city is more important than the individual residential units. The typology of the student room is in fact the same as that of the hotel room: a core unit at regular intervals, no supporting partition walls. They are cells, and there's nothing wrong with that! If you link cells cleverly, you can make very usable and flexible dwellings. Just look at the 'Westereind' apartment complex by Jan Rietveld in Amsterdam-West [from 1957 – eds.]. That has a central corridor with small apartments of a little over 30 m² linked along it. The cells are turned 90° compared to the usual 'deep' residential units, so that the gross/net ratio is not so favourable, but in these lengthwise-oriented apartments, there is space for a small additional room.

Previous manifestations have generated the requisite construction activity. Is that also the case with bouwjong!?

NV: Of the proposed 4,500 units, 1,600 have now been completed. Bouwjong! has felt the effect of cutbacks due to the crisis. The housing corporations have traditionally been very active in Groningen, but right now, they can't develop any more large-scale projects because of the economic malaise. A project like the one by DAAD can still be carried out, but in a trimmed-down form compared to the original design.⁴

However, we do see a new, unexpected development, namely the advent of private parties who want to jump into the gap left by the corporations. These are people who have earned money in other sectors and are looking for new investment possibilities.

MR: That also ties in with the fact that housing for young people is also very suitable for small open holes in the urban fabric.

NV: I have been following these developments with great interest but also due concern. I must admit that at first I thought: 'Should we really be doing this?' We have a lot of ambitions for bouwjong! on the urban design level, and the corporations were a kind of ally in that regard. That's much

Los van bouwjong! en de crisis: wat is de toekomst van de studentenhuisvestingsopgave?

MR: We gaan weer terug naar de HAT-eenheden.⁵ Of beter nog: een generiek casco waarin verschillende typen mogelijk zijn. Dat casco kan op sommige plekken ook juist specifiek zijn, waardoor het identiteit krijgt. In de projecten van bouwjong! hebben we dat geprobeerd. Ze moeten allerlei gebruikspatronen kunnen verdragen, zodat je er bijvoorbeeld kunt blijven wonen als je afgestudeerd bent of zodat je er een bedrijfsruimte in kunt onderbrengen, als je tijdens je studie een onderneming begint. Denk aan vrij indeelbare plattegronden door een kolommenstructuur of dragende gevels. Ik vind trouwens dat elke woning ten minste een Frans balkon of een ‘tea for two-balkonnetje’ moet hebben, als individuele buitenruimte.

De vraag is niet alleen wat het gebouw met de context doet, maar ook wat de context met het gebouw doet. Die ‘old school’ collectiviteit van gemeenschappelijke ruimten, brede gangen en andere ontmoetingsplekken wordt vervangen door de ‘digitale collectiviteit’ van de ‘next generation’: bewoners van het GAK-gebouw in Amsterdam-West gebruiken een wasmachine-app om te kijken of er een wasmachine vrij is. Je ziet daar ook dat de ‘volgende generatie’ veel breder is in leeftijdsopbouw dan voorheen. Het GAK-gebouw wordt gezien als ‘jongerenhuisvesting’ met eenheden van 28 m², maar behalve studenten en werkende jongeren vinden ook alleenstaande veertigers hier hun plek. ‘Pied à terre’-achtige woningen vormen een kwaliteit! Ook Living Apart Together is mogelijk, en bij twee eenheden naast elkaar kun je de tussenwand eruit halen of er een deur inzetten. Op naar de generieke opgave dus!

more difficult with the new developers, naturally. They bring their own architects with them – reliable architects, mind you, they just lack experience – who suddenly start making high-rises. So we will really have to do our best if we want to stick to the basic principles of bouwjong!.

Marlies, apart from bouwjong! and the crisis, what is the future of the student housing assignment?

MR: We are going back to the so-called HAT-units.⁵ Or better yet, a generic semi-finished dwelling in which various types are possible. At some spots, this semi-finished framework can also be specific, so that it gains an identity. We have tried this in the bouwjong! projects. They have to be able to support all sorts of user patterns, so that you can for instance keep living there after you have graduated or so that you can accommodate a business space in your home if you start an enterprise during your studies. Think of freely divisible floor plans thanks to a column structure or supporting outer walls. For that matter, I also think that each dwelling should have at least a French balcony or a ‘tea for two’ balcony as an individual outdoor space.

The question is not only what the building does with the context but also what the context does with the building. The ‘old school’ collectiveness of communal spaces and wide corridors and other meeting places is being replaced by the ‘digital’ collectiveness of the next generation: residents of the GAK-building in Amsterdam-West use a washing machine app to see if a machine is available. There, you also see that the ‘next generation’ is much broader in terms of age than previously. With units of 28 m², the GAK-building is considered ‘housing for young people’, but besides students and working youths, single people in their forties also call it home. *Pied à terre*-like housing has a certain quality! ‘Living apart together’ is also possible, and with two adjoining units, you can break out the separating wall or put a door in it. So, on to the generic assignment!

Noten

- 1 Marlies Rohmer en de Leerstoel Architectuur en Woningontwerp van de faculteit Bouwkunde, TU Delft hebben in opdracht van de gemeente Groningen, dienst RO/EZ, voor bouwjong! in 2010 een inspiratieboek gemaakt voor architecten, opdrachtgevers en initiatiefnemers. Na afloop van de manifestatie zijn de inhoud van dit boek en de resultaten van bouwjong! gebundeld in de publicatie *bouwjong! Zie: René Asschert et al., bouwjong! woningbouw voor jongeren* (Groningen: Platform G.R.A.S., 2012).
- 2 Marlies Rohmer, *Bouwen voor de Next Generation* (Rotterdam: Nai Uitgevers, 2007).
- 3 Geïntroduceerd door voormalig stadsarchitect Maarten Schmitt (1973-1998).
- 4 Als onderdeel van de manifestatie bouwjong! heeft DAAD Architecten uit Beilen een studie verricht naar negen modulaire bouwsystemen: DAAD Architecten, ‘Een onderzoek naar modulaire bouwsystemen’ in: René Asschert et al., *bouwjong! woningbouw voor jongeren* (Groningen: Platform G.R.A.S., 2012), 175-187. Vervolgens heeft DAAD i.s.m. Hibex, prefabbeton producent, in opdracht van woningcorporatie De Huismeesters, een

ontwerp (‘de Blok’) gemaakt voor de locatie binnenterrein-KPN aan het Hoendiep. Onderzocht werd hoe met modulaire elementen interessante stedenbouwkundige ruimten gemaakt kunnen worden. Dit project zal in de loop van 2014 worden uitgevoerd.

5 HAT-eenheid: woning met een woonkamer, kleine slaapkamer en badkamer met ruimte voor een wasmachine. Genoemd in de nota ‘Huisvesting voor Alleenstaanden en Tweepersoonshuishoudens’, in 1975 gelanceerd door staatssecretaris van Volkshuisvesting Marcel van Dam. Ook Van Dam-eenheid genoemd. Op basis van een subsidieregeling zijn er tussen 1975-1985 in Nederland ca. 77.000 HAT-eenheden gebouwd.

Notes

- 1 In 2010, on commission from the Department of City Planning and Economic Affairs (dienst RO/EZ) of the City of Groningen, Marlies Rohmer and the Chair of Architecture and Dwelling at the Faculty of Architecture, Delft University of Technology, made an inspirational book within the framework of bouwjong! for architects, clients and initiators. After the manifestation was over, the contents of this book and the results of bouwjong! were combined in the publication *bouwjong! woningbouw voor jongeren* (bouwjong! Housing for Young People), René Asschert, Erik Dorsman, Dick van Gameren, Paul Kuitenbrouwer, Marlies Rohmer, Peter Michiel Schaap and Niek Verdonk (Groningen: Platform G.R.A.S., 2012).
- 2 Marlies Rohmer, *Building for the Next Generation* (Rotterdam: Nai Publishers, 2007).
- 3 Introduced by former City Architect Maarten Schmitt (1973-1998).
- 4 As part of the bouwjong! manifestation, DAAD Architecten from Beilen did a study on nine modular building systems: DAAD Architecten, ‘Een onderzoek naar modulaire bouwsystemen’ in: Asschert et al., *bouwjong!*, op. cit. (note 1), 175-187. After that, DAAD was commissioned by the Huismeesters housing corporation to make

a design called ‘de Blok’ (in collaboration with Hibex, producer of prefab concrete) for the inner courtyard of the site formerly owned by KPN at Hoendiep, in which they investigated how interesting urban design spaces can be made with modular elements. This project will be carried out in the course of 2014.

5 HAT unit: dwelling with a living room, a small bedroom and a bathroom with space for a washing machine. Named after the memorandum ‘Huisvesting voor Alleenstaanden en Tweepersoonshuishoudens’ (Housing for Single- and Two-Person Households) launched in 1975 by Minister for Housing Marcel van Dam. Also called a ‘Van Dam unit’. Between 1975 and 1985, approximately 77,000 HAT units were built in the Netherlands on the basis of a subsidy scheme.